

«...τὸ γὰρ
διακονεῖν
Σοι...

...μέγα
καὶ
φοβερόν...»

■ Στροφαι δραματικοῦ διαλόγου

Ἡ Λειτουργικὴ Ἀποστολικὴ Εὐλογία καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Λαοῦ*

Ὁ λειτουργός: «Ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· καὶ ἡ Κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν».

Ὁ λαός: «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου».

Ἡ ὡς ἄνω ἐκφώνησις εἶναι καὶ εὐλογία τοῦ λειτουργοῦ πρὸς τὸν συμπροσευχόμενον αὐτῷ λαόν. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἀπάντησις τοῦ λειτουργοῦ πρὸς τὴν προτέραν τοῦ λαοῦ ἀπόκρισιν καὶ ὁμολογίαν: «Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως».

Κυρίως εἶναι, λέγω, ἐπίστευσις τῆς ὁμολογίας του: «Εἷς Ἅγιος· εἷς Κύριος...», δι' οὗ ἀναφέρομεν διὰ παντός τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αἴνεσιν, δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν, ὅτι ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ...

Ἡ τοιαύτη δηλαδὴ ὁμολογία καὶ διακήρυξις τοῦ λαοῦ, ὅτι εἰς τὸν ἀπολυτρωτικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ὀφείλει ἀποκλειστικῶς τὴν σωτηρίαν του, συνεκίνησε τόσο πολὺν τὰ πατρικὰ σπλάγχχνα τοῦ λειτουργοῦ, ὥστε οὗτος ἀντὶ ἄλλης τινὸς εὐχῆς ἢ εὐλογίας κρίνει ἀναγκαῖον νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν.

Αὕτη περικλείει καὶ περιέχει τὸ ὅλον νόημα τῆς φράσεως «θυσίαν αἰνέσεως» (=θυσίαν δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας ἐξ εὐγνώμονος καρδίας).

Καὶ πράγματι· αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ὡς ἄνω ἀποστολικῆς εὐλογίας: Ἡ Χάρις καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ Σταυροῦ εἶναι καρπὸς τῆς μεγάλης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ

Πατὴρ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον· καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ὅπως τοῦτο, διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, συναγάγῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ διεσκορπισμένα καὶ ἐνώσῃ εἰς μίαν Ποίμνην καὶ μίαν ἁγίαν Κοινωνίαν τὰ διηρημένα λογικὰ πρόβατα.

Τίς τώρα ἀποκρισὶς ἀρμόζει εἰς ἀπάντησιν τῆς συγκινητικῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας τοῦ λειτουργοῦ; **Ἡ** μόνη ποὺ πληροῖ πᾶσαν πραγματικὴν ἀνάγκην εἶναι: **«Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου»**. **Καὶ** τῆς ὁποίας τὸ νόημα εἶναι: **«Ἡ αὐτὴ Θεία Χάρις· ἡ αὐτὴ Θεία Ἀγάπη· ἡ αὐτὴ Ἁγία Κοινωνία, ἧς ἐπιστέψῃ τὴν ἱεράν σου κεφαλὴν, ἡ ὁποία ἔχει γίνεи ἥδη ὅλη πνεῦμα· τῆς ὁποίας καὶ γλῶσσα καὶ φωνὴ καὶ διάνοια ἔχουν ἥδη ἐξαῦλωθῇ καὶ φέρεται ὅλη πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν θρόνον τῆς Μεγαλωσύνης»**.

* * *

1. Στὴ Θεία Λειτουργία γινόμεστε μέτοχοι τῶν δωρεῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος: **Ἀ**πὸ τὴν πηγὴ—ποῦ εἶναι ἡ Ἀγάπη τοῦ Πατρός—, διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς θύρας—ποῦ εἶναι ἡ Χάρις τοῦ Υἱοῦ—, ἔρχεται στὴ Σύναξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὸν καθένα μας ἡ Κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

«Ἡ εὐχὴ αὐτὴ, γράφει ὁ ἱερὸς Καβάσιλας, ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς τοῦ μακαρίου Παύλου καὶ μᾶς προξενεῖ τὰ ἀπὸ τὴν ἁγία Τριάδα ἀγαθὰ, “κάθε τέλειο δῶρο”. **Καὶ** αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὀνομάζει μὲ ἰδιαίτερο ὄνομα γιὰ κάθε μία ἀπὸ τὶς μακάριες Ὑποστάσεις: ἀπὸ τὸν Υἱὸ Χάρι, ἀπὸ τὸν Πατέρα Ἀγάπη, ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα Κοινωνία.

Πραγματικά, συνεχίζει ὁ θεῖος Πατήρ, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς χωρὶς νὰ συνεισφέρουμε τίποτε, ἀλλὰ καὶ χρωστώντας ἀκόμα ποινές, μᾶς προσέφερε τὸν ἑαυτό Του Σωτῆρα, (“γιατὶ ἐνῶ εἴμαστε ἀσεβεῖς, λέει, ἀπέθανε γιὰ χάρι μας”), ἡ Πρόνοιά Του γιὰ μᾶς εἶναι Χάρις (δηλ. χάρισμα). **Καὶ** ἐπειδὴ ὁ Πατήρ διὰ μέσου τῶν Παθῶν τοῦ Υἱοῦ, συμφιλιώθηκε μὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀγάπησε τοὺς ἐχθρούς, γι’ αὐτὸ ἡ προσφορά Του σὲ μᾶς ὀνομάζεται Ἀγάπη. **Ἐ**πειδὴ τέλος “ὁ πλούσιος κατὰ τὸ ἔλεος” ἔπρεπε νὰ μοιρασθεῖ τὰ ἀγαθὰ Του [ἔδει κοινωνῆσαι τῶν οἰκείων ἀγαθῶν] μὲ τοὺς συμφιλωμένους ἐχθρούς, αὐτὸ τὸ πραγματοποιοῖ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀφοῦ κατέβηκε στοὺς Ἀποστόλους. **Γι’** αὐτὸ, ἡ ἀγαθότης τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὀνομάζεται **«Κοινωνία»**.

Στὴν συνέχεια τῆς ἐρμηνείας του, ὁ ἱερὸς Καβάσιλας ρωτᾷ τί χρειάζεται ἐδῶ ἡ εὐχὴ αὐτὴ, ἀφοῦ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ ὅλα δόθηκαν στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὁ Χριστὸς ἦρθε στὴν γῆ. **Καὶ** ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: **«Π**ροφανῶς γιὰ νὰ μὴν τὰ χάσουμε ἀφοῦ τὰ λάβαμε, ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχουμε ὡς τὸ τέλος. **Γι’** αὐτὸ (ὁ ἱερεύς) δὲν εἶπε, “εἴθε νὰ δοθοῦν σὲ ὅλους

σας”, ἀφοῦ ἤδη δόθηκαν, ἀλλὰ “εἴθε νὰ μείνουν σὲ ὅλους σας”. **Ν**ὰ μὴν ἀπομακρυνθεῖ, λέει, ἀπὸ σᾶς ἡ Χάρις ποὺ δόθηκε». (Μ. 150, 424 BCD).

Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου στὴν Χάρι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Ἡ ζωὴ ποὺ προσφέρεται στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ζωοποιεῖ εἶναι προσφορὰ τῆς Παναγίας Τριάδος: «**Ἡ** ζωὴ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι χορηγεῖται», λέει ὁ μέγας Βασίλει-

ος (Μ. 29, 664 C).

Ἀλλὰ καὶ κάθε εὐλογία θεϊκὴ ποὺ φθάνει σ’ ἐμᾶς «ξεκινάει ἀπὸ τὸν Πατέρα, κατεβαίνει διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ καὶ γίνεται τέλεια μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο [ἐκ Πατρὸς ἀφορμᾶται καὶ δι’ Υἱοῦ πρόεισι καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ τελειοῦται]» (Γρηγόριος Νύσσης, Μ. 45, 125 C).

Διότι, ὅπως λέει ὁ θεῖος Χρυσόστομος, «τὰ τῆς Τριάδος ἀδιαίρετα· καὶ οὗ τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἡ Κοινωνία, εὐρέθη καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ οὗ τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ἡ Χάρις, καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». **Ὡ**στε «Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος Ἁγίου μία ἡ δωρεὰ καὶ ἐξουσία» (Μ. 61, 608 καὶ Μ. 59, 471).

2. Ἡ ἀπάντηση τοῦ λαοῦ στὴν Τριαδικὴ εὐλογία τοῦ λειτουργοῦ δείχνει, ὅτι οἱ πιστοὶ σὲ κάθε στιγμή τῆς θείας Λειτουργίας μετέχουν ἐνεργητικὰ στὴν τέλεσή της.

Ὁ λειτουργός, λέει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, «οὐ πρότερον ἄπτεται τῶν προκειμένων, ἕως ἂν ὑμῖν ἐπεύξηται τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου Χάριν, καὶ ὑμεῖς ἐπιφθέγξεσθε αὐτῷ: **“Καὶ τῷ Πνεύματί σου”**, διὰ τῆς ἀποκρίσεως αὐτῆς ἀναμιμνήσκοντες αὐτοῦς, ὅτι οὐδὲν αὐτὸς ὁ παρὼν πράττει, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα, ἀλλ’ ἡ τοῦ Πνεύματος Χάρις παροῦσα καὶ πᾶσιν ἐφιπταμένη τὴν μυστικὴν ἐκείνην κατασκευάζει Θυσίαν. **Εἰ** γὰρ καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ παρών, ἀλλ’ ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν δι’ αὐτοῦ» (Μ. 50, 458-9).

* * *

• **Ὁ ἱερεὺς:** **Ἡ** Χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ Κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

• **Ὁ λαός:** Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

«**Ἡ** Χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ Κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν» (Β΄ Κορ. ιγ΄ 13).

Ἀπευθύνων ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν, μνημονεύει καὶ τῶν τριῶν θείων Προσώπων.

Καὶ τὸν μὲν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀναφέρει πρῶτον, τὸν Θεὸν

(Πατέρα) δεύτερον, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τρίτον. **Ἐ**πίσης, κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἢ **Χάρις** προέρχεται ἐκ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ κατ' ἄλλα χωρία προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ (Β' Κορ. ἡ' 1· Ἐφεσ. γ' 2) καὶ κατ' ἄλλα ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἀποκ. α' 4· Ἐβρ. ι' 29). **Εἰς** τὴν πραγματικότητα προέρχεται καὶ ἐκ τῶν τριῶν Προσώπων (Ἀποκ. α' 4-5), διότι καὶ τὰ τρία εἶνε μία Οὐσία ἢ Θεότης.

Ὁμοίως, ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ γίνεται λόγος περὶ «**Ἀγάπης** τοῦ Θεοῦ», ἐνῶ ἄλλοῦ γίνεται λόγος περὶ «**Ἀγάπης** τοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. ε' 14· Ἐφεσ. γ' 19) καὶ περὶ «**Ἀγάπης** τοῦ Πνεύματος» (Ρωμ. ιε' 30).

Ὁμοίως πάλιν, ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ γίνεται λόγος περὶ «**Κοινωνίας** τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ἐνῶ ἄλλαχοῦ γίνεται λόγος περὶ «**Κοινωνίας** μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ» (Α' Ἰωάν. α' 3).

Ὅτι ἰσχύει δι' ἐν θεῖον Πρόσωπον, ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ἄλλα δύο. □

(*) Ἀρχιμ. Γερβασίου Χ. Παρασκευοπούλου, Ἑρμηνευτικὴ ἐπιστασία ἐπὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, σελ. 203. • Περιοδ. «Σύναξη», Αθήνα 1982, Ἡ Θεία Λειτουργία, Τερομονάχου Γρηγορίου, σελ. 282-284. • Ν. Ι. Σωτηροπούλου, Ἀντιχλιαστικὸν Ἐγγειρίδιον, σελ. 49, Αθήναι 1977. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.